

Bingöl İli Uydu Kent Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15–49 Yaş Kadınların Aile Planlaması Yöntemi Kullanım Düzeyinin Belirlenmesi

Hüsamettin KAYA¹
Halim TATLI¹
Yasemin AÇIK²
S.Erhan DEVECİ²

¹ Fırat Üniversitesi
Tıp Fakültesi,
Biyostatistik Anabilim Dalı,
Elazığ, TÜRKİYE

² Fırat Üniversitesi
Tıp Fakültesi,
Halk Sağlığı Anabilim Dalı,
Elazığ, TÜRKİYE

Bu araştırma; Bingöl il merkezi Uydu Kent Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan 15–49 yaş grubu kadınların, aile planlaması yöntemlerini kullanma düzeyini saptamak amacıyla yapılmıştır.

$n=Nt^2pq^2 / d^2(N-1)+t^2pq$ formülü kullanılarak sağlık ocağı bölgesinde yaşayan, 15-49 yaş grubu 5003 kadından, 303 kişi seçilmiştir ($t=1.96$, $p=0.70$, $d=0.05$). Tekrarlayan ziyaretlerle örnekleme alınan kadınların tümüne ulaşılmıştır.

Araştırmaya alınan kadınların %79.2'si 25-39 yaş grubundadır. %31.4'ü okur yazar değil ya da okur yazar fakat herhangi bir okul mezunu değildir. Kadınların %83.2 herhangi bir yöntem kullanmaktadır. Bunlardan %60.1 etkili bir yöntem, %23.1 etkisiz bir yöntemdir. En sık kullanılan yöntemler geri çekme (%23.1), RİA (%21.5), kondom (% 19.8), ve haptır (%13.9). Ortalama gebelik sayısı 2.73 ± 1.61 , ortalama düşük sayısı 0.07 ± 0.35 olarak bulunmuştur. Kadınların %33.7'si kullandığı yöntemin güvenilir olması, %20'si ise daha sağlıklı olması nedeniyle tercih ettiğini belirtmiştir. Yöntem kullanmayan kadınların %39.6'sı çocuk istemediği için yöntem kullanmadığını ifade etmiştir. Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesiyle, algılanan sağlık durumu üzerinde olumlu etkide bulunduğu saptanmıştır. Sosyoekonomik durum iyileştikçe yöntem kullanma sıklığı da artmaktadır.

Sonuç olarak; Uydu Kent Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan kadınların aile planlaması yöntemi kullanma oranları oldukça yüksektir. Ancak, etkili yöntem kullanma oranı düşüktür. Etkili yöntem kullanma oranını artırmak için eğitim programlarının, ihtiyaç duyan herkesi kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması ve sürekli olması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile planlaması yöntemi, 15-49 yaş kadın.

Determining The Usage Level of Family Planning Method Among The Women Aged Between 15-49 in Uydu Kent Nursing Home District in Bingöl City

This study has been carried out to determine the usage level of family planning method among the women aged between 15-49 in Uydu Kent nursing home district in Bingöl city.

Using $n=Nt^2pq^2/d^2(N-1)+t^2pq$ ($t=1.96$, $p=0.70$, $d=0.05$), 303 women out of 5003 aged between 15-49 living in the private hospital district have been chosen. Through recurrent visits, all the women in the sample, have been accessed.

79.2% of the participants are within the range of 25-39. 31.4% out of the women in the study, are either illiterate or literate but didn't receive any formal education, namely didn't graduate from a school. 83.2% of the women participated in the study apply a method. From those methods, 60.1% is an efficient method while 23.1% is an inefficient one. The most frequently used methods are retreat (23.1%), RIA (21.5), condom (19.8%) and pills (13.9%). The average pregnancy rate is 2.73 ± 1.61 , abortion rate is 0.07 ± 0.35 . 33.7% of those reported that they prefer the method since it is reliable, while the rest of 20% prefer another method for being healthier. 39.6% of those who don't use a method pointed out that they don't apply a method as they don't want to have a child. It has been established that with the rise of educational level, there is a positive effect on the perceived health situation. The higher the socio economical level, the more frequently the usage of the method is used.

As a result, the rate of using family planning methods among the women aged between 15-49 in Uydu Kent nursing home district in Bingöl city is rather high. However, the rate of using an efficient method is low. In order to increase the rate of efficient method, the educational programmes should be extended to all of those needing and should also be permanent.

Key Words: Family planning method, 15-49 aged women.

Giriş

Aile planlaması hizmetlerinde amaç; istenmeyen gebelikleri ve buna bağlı olarak anne ve bebek ölümlerini önlemek, her aileye istedikleri zaman ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleri için yardım ve danışmanlık hizmeti sunmaktır. İyi bir aile planlaması hizmeti çocuk sahibi olmayan (infertil) çiftlerin, çocuk sahibi olabilmeleri için onlara sunulacak yardım hizmetlerini de kapsar (1). Aile planlaması hizmetlerinin bir başka amacı da anne ve çocuk sağlığının düzeyini yükseltmektir. Aile planlaması

Geliş Tarihi : 12.03.2008
Kabul Tarihi : 17.06.2008

Yazışma Adresi Correspondence

Hüsamettin KAYA
Fırat Üniversitesi
Tıp Fakültesi,
Biyostatistik Anabilim Dalı,
23119
Elazığ, TÜRKİYE

hkaya@firat.edu.tr

hizmetleri karar vermede aile fertlerinin yeteneklerini geliştirir ve aileye çocuk sahibi olma konusunda serbest karar verme özgürlüğünü tanıır. Aile planlaması hizmetleri, topluma sunulması gereken “Temel Sağlık Hizmetleri” kapsamında içinde önemli bir yer tutar (2).

Aile planlaması hizmetlerini etkili bir şekilde uygulamayan ülkelerde aşırı doğurganlık ve buna bağlı olarak da riskli gebelik oranları yüksektir. Yapılan hesaplamalara göre, bu riskli gebelikler aile planlaması hizmetleriyle önlenabilmektedir (3). Aşırı doğurganlık ve riskli gebelikler beraberinde bebek ölümlerini getirir. Aile planlaması çocukların yaşamasını, sağlığını ve gelişmesini olumlu yönden etkileyerek çocuk ölümlerini azaltmaktadır. Aşırı doğurganlığın anne sağlığının üzerindeki olumsuz etkisi aile planlaması hizmetleri ile giderilebilmektedir.

Bingöl ilinde daha önce aile planlaması yöntemi kullanma sıklığı konusunda herhangi bir araştırma yapılmamış olması, araştırmacıları bu çalışmaya yönlendirmiştir.

Bu araştırma; Bingöl İli Uydukent Mahallesiinde 15-49 evli kadınların aile planlaması yöntemlerinin kullanım sıklığını ve kullanımı etkileyen faktörleri saptamak amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı tipte olan bu araştırma; Aralık 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında yapılmıştır. Bingöl il

merkezinde bulunan 6 sağlık ocağı içerisinde randomla bir sağlık ocağı seçilmiş ve bu sağlık ocağı bölgesinde yaşayan 5003 kişiden $n=Nt^2pq^2 / d^2(N-1)+t^2pq$ formülü kullanılarak 303 kişi seçilmiştir ($t=1.96$, $p=0.70$, $d=0,05$). Sağlık Ocağı bölgesinde bulunan 4 sağlık evinin her biri nüfusu oranında örneklem temsil edilmiştir.

Araştırmaya alınan kişilere genelde çoktan seçmeli sorulardan oluşan bir anket form yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Anket; demografik özellikler, gebelik, doğum, aile planlaması yöntemleri, aile planlaması yöntemini tercih etme nedenleri, aile planlaması yöntemini temin etme yerini tercih etme nedeni, aile planlaması yöntemini kullanmama nedeni, bilgi kaynakları ile algılanan sağlık bilgisine yönelik sorulardan oluşmaktadır (4).

Araştırmada kullanılan formlardan elde edilen veriler veri kodlama kılavuzu hazırlandıktan sonra bilgisayar ortamında SPSS for Windows 12.0 programına kaydedilmiştir. Hata kontrolleri, tablolar, istatistikî analizler bu program aracılığı ile yapılmıştır. Önemlilik testi olarak T testi ve ki-kare testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan 15-49 yaş kadınların ortalama yaşları 32.10 ± 6.21 'dir. %27.5'i 25–29 yaş grubunda yer almaktadır. %24.8'i okur- yazar değildir. %38'nin yeşil kartı vardır (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmaya katılmış olan kadınların bazı demografik özelliklerine göre dağılımları.

Sosyo-Demografik Özellik	Sayı	Yüzde (%)	
Yaş (n=303)	15–19 yaş	2	0.7
	20–24 yaş	29	9.7
	25–29 yaş	83	27.5
	30–34 yaş	78	25.6
	35–39 yaş	79	26.1
	40–44 yaş	21	7.0
	45 ve üzeri	11	3.7
Medeni durumu (n=303)	Evli	299	98.6
	Resmi nikâhı yok ancak dini nikâhı var	2	0.7
	Eşi ölmüş	2	0.7
Eğitim durumu (n=303)	Okur -yazar değil	75	24.8
	Okur-yazar	20	6.6
	İlkokul mezunu	112	37.0
	Ortaokul mezunu	24	7.9
	Lise mezunu	60	19.8
Sosyo ekonomik durumu* (n=303)	Yüksekokul/Üniversite mezunu	12	4.0
	Üst düzey	7	2.3
	Orta düzey	275	90.8
Sağlık güvencesi (n=303)	Alt düzey	21	6.9
	Yok (Kendisi karşılıyor)	27	8.9
	Yeşil Kart	115	38.0
	SSK	43	14.2
	Bađ-Kur	13	4.3
	Emekli Sandığı	105	34.6

* SED: Üst sosyoekonomik düzey, üniversite mezunu ve kişi başına yıllık geliri 1000 YTL üzeri olan bireyleri, alt sosyoekonomik düzey, ilkokul mezunu olup ta kişi başına yıllık geliri 50 YTL ve altı olan kişileri oluşturur. Geri kalanlar ise orta sosyoekonomik düzeyi oluşturmaktadır.

Kadınların ortalama; gebelik sayısı 2.73 ± 1.61 , canlı doğum sayısı 2.56 ± 1.48 , ölü doğum sayısı 0.06 ± 0.31 , düşük sayısı 0.07 ± 0.35 ve istemli düşük sayısı 0.02 ± 0.18 'dir.

Araştırma kapsamına alınan kadınların %2,3'ü son doğumunu, herhangi bir yardım almaksızın kendi başına yaptığını, %59,4'ü ebenin, %25,1'i doktorun yardım ettiğini belirtmiştir. Kadınların %90,1'i son gebeliğini canlı doğum ile, %2,6'sı kendiliğinden düşük ile ve %1'i ölü doğum ile sonlandığı bulunmuştur.

Araştırmaya alınan kadınların %60,1'si etkili, %23,1'i etkisiz ve %15,8 yöntem kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların %23,1'i geri çekme, %21,5'i RİA, %19,8'i kondom, %13,9'u hap, %1'i fitil ve %3 sterilizasyon yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Araştırma kapsamına alınan kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemlerinin dağılımı.

Kullanılan aile planlaması yöntemleri	Sayı	Yüzde (%)
Etkili yöntemler	182	60.1
Ağızdan alınan hap	42	13.9
Rahim içi araç	65	21.5
Prezervatif (Kaput)	60	19.8
Sterilizasyon (Tüplerin bağlanması)	9	3.0
Aylık mesigna iğne	1	0.3
Depo prevenç	1	0.3
Fitil	4	1.3
Geleneksel yöntemler	70	23.1
Geri çekme	70	23.1
Yöntem Kullanmayan Cevap vermeyen	48	15.8
Cevap vermeyen	3	1
Toplam	303	100.0

Tablo 3. Araştırmaya katılmış olan kadınların aile planlaması yöntemlerini tercih etme nedeni, temin etme yeri, temin etme yerini tercih etme nedenlerinin dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)	
Yöntemi Tercih Etme Nedeni (n=255)	Daha sağlıklı olduğu için	51	20.1
	Çocuk emzirdiği için	11	4.3
	Nedenini bilmiyor	18	7.0
	Daha güvenilir bulduğu için	86	33.8
	Kullanımını kolay olduğu için	48	18.8
	Çocuk istemediği için	12	4.7
	Uzman tavsiyesi	3	1.2
	Eşi istediği için	21	8.2
	Âdeti düzelsin diye	1	0.4
Cevapsız	4	1.5	
Yöntemi Temin Etme Yeri (n=255)	Devlet Hastanesi	4	1.6
	Doğumevi	14	5.5
	AÇSAP Merkezi	58	22.7
	Sağlık Ocağı	93	36.5
	Özel Muayenehane	2	0.8
	Eczane	9	3.5
	Temin yeri gerektirmeyen (Yöntem kullananlar)	72	28.2
Cevapsız	3	1.2	
Yöntemi Temin Etme Yerini Tercih Etme Nedeni (n=255)	Ulaşım kolaylığı	90	35.3
	Düşük maliyet / ucuz	25	9.8
	Hizmet daha iyi	24	9.5
	Yer tercihi gerektirmeyen (Yöntem kullananlar)	79	31
	Bilmiyor	9	3.5
	Sadece orada sunulduğunu bildiği için	25	9.8
Cevapsız	3	1.1	

Kadınların %94,1'i aile planlaması yöntemleri için ücret ödemediğini, %3,6'sı ücret ödediğini, %2,3'ü ise ücret ödeyip ödemediğini hatırlamadığı belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan kadınların "Sağlık açısından kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" sorusuna %67,7'si iyi, %9,9'u çok iyi, %17,2'si orta, %5,3'ü kötü hissettikleri şeklinde cevap vermişlerdir.

Kadınların aile planlaması yöntemini tercih etme nedeni, yöntemi temin etme yeri ve yöntemi temin etme yerini tercih etme nedenlerinin dağılımını Tablo 3 vermektedir.

Araştırmada yöntem kullanmayan kadınların %39,6'sı çocuk istediği için, %16,7'si gebe olduğu için, %14,6'sı kocası yanında olmadığı için, %4,2'si kocası istemediği için, %6,2'si sağlığına zararlı olduğu için, %8,3'ü çocuğunu emzirdiği ve bu nedenle gebe kalmayacağını düşündüğü için aile planlaması yöntemini kullanmadığını belirtmişlerdir (Tablo 4).

Aile planlaması yöntemini kullanan kadınların ortalama; yaşı 32.22 ± 5.96 , gebelik sayısı 2.84 ± 1.51 , kişi başına gelir 208.49 ± 192.46 , canlı doğum sayısı 2.65 ± 1.37 olarak bulunmuştur. Araştırmada aile planlaması yöntemi kullanmayan kadınların ortalama; yaşı 31.67 ± 7.54 , gebelik sayısı 2.18 ± 1.97 , kişi başına gelir 242.14 ± 299.12 , canlı doğum sayısı 2.12 ± 1.93 olarak bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 4. Aile Planlama Yöntemlerini Kullanmayan Kadınların Yöntem Kullanmama Nedenlerine Göre Dağılımı

Aile planlaması yöntemlerini kullanmama nedenleri	Sayı	Yüzde (%)
Halen gebe	8	16.7
Kocasını yanında değil	7	14.6
Çocuđu olsun istiyor	19	39.6
Kocasını istemiyor	2	4.2
Sağlığına zararlı (Tıbbi kontrendikasyon)	3	6.2
Emzirdiği için hamile kalmayacağını düşünüyor	6	12.5
Yanıt vermek istemiyor	3	6.2
Toplam	48	100.0

Tablo 5: Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların Bazı Özelliklerin Ortalama Dağılımına Göre Aile Planlama Yöntemi Kullanımının Dağılımı

Özellik	Aile planlaması yöntemi kullanıyor	Aile planlaması yöntemi kullanmıyor	t testi	P
Yaşı	32.22±5.96	31.67±7.54	0.485	0.629
Gebelik sayısı	2.84±1.51	2.18±1.97	2.188	0.033
Kişi başına gelir	208.49±192.46	242.14±299.12	-0.750	0.456
Canlı doğum sayısı	2.65±1.37	2.12±1.93	1.829	0.073

Araştırmada aile planlaması yöntemini kullanan kadınların %28.2'si herhangi bir okul mezunu olmayan, %48'i ilköğretim mezunu, %23.8'i lise üstü okul mezunu olarak bulunmuştur. Aile planlaması yöntemini kullanan kadınların %91.3'ü sağlık güvencesi olduğu, %8.7'si sağlık güvencesi olmadığı sonucu bulunmuştur. Aile planlaması yöntemini kullanan kadınların algılanan sağlık

durumuna %9.1'i çok iyi, %67.8'si iyi, %17.8'i orta, %5.3'ü kötü olarak cevap vermişlerdir (Tablo 6).

Araştırma kapsamına alınan kadınların eğitim düzeyine göre son doğuma yardım eden kişi, son doğumun akıbeti ve algılanan sağlık durumunun dağılımı Tablo 7 vermektedir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılmış Olan Kadınların Eğitim Durumu, Sağlık Güvencesi ve Algılanan Sağlık Durumuna Göre Aile Planlaması Yöntemlerini Kullanım Durumunun Dağılımı.

Özellikler	Aile planlama yöntemi kullanımı				Toplam		X ² testi ile P	
	Evet		Hayır		Sayı	%*		
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*		
Eğitim durumu	Herhangi okul mezunu olmayanlar	71	28.2	24	50.0	95	31.7	x ² =9.402 sd=2 P=0.009
	İlköğretim mezunu olanlar	121	48.0	14	29.2	135	45.0	
	Lise üstü okul mezunu olanlar	60	23.8	10	20.8	70	23.3	
	Toplam	252	100	48	100	300	100	
Sağlık güvencesi	Sağlık güvencesi olanlar	230	91.3	43	89.6	273	91.0	Fisher Exact testi ile P=0.440
	Sağlık güvencesi olmayanlar	22	8.7	5	10.4	27	9.0	
	Toplam	252	100	48	100	300	100	
Algılanan sağlık durumu	Çok iyi	23	9.1	6	12.5	29	9.7	x ² =0.822 sd=3 P=0.844
	İyi	171	67.8	32	66.7	203	67.7	
	Orta	45	17.8	7	14.5	52	17.3	
	Kötü	13	5.3	3	6.3	16	5.3	
	Toplam	252	100	48	100	300	100	

*Kolon yüzdesi

Tablo 7: Araştırma Kapsamına Alınan Kadınların Eğitim Düzeyine Göre Son Doğuma Yardım Eden Kişi, Son Doğumun Akıbeti Ve Algılanan Sağlık Durumunun Dağılımı.

Son doğuma yardım eden kişi	Eğitim durumu						Toplam	X ² testi ile P
	Herhangi bir okul mezunu olmayanlar		İlköğretim mezunu olanlar		Lise üstü okul mezunu olanlar			
	Sayı	%*	Sayı	%*	Sayı	%*		
Doktor	18	20.0	32	24.4	26	40.6	76	26.7
Ebe	57	63.3	86	65.6	37	57.8	180	63.1
Ara ebesi/anne vb.	12	13.3	10	7.7	0	0.0	22	7.7
Kendi kendine	3	3.4	3	2.3	1	1.6	7	2,5
Toplam	90	100	131	100	64	100	285	100
Son doğumun akıbeti								
Canlı doğum	87	96.7	125	95.4	61	95.3	273	95.7
Ölü doğum	1	1.1	1	0.8	1	1.6	3	1.1
İsteyerek düşük	0	0.0	1	0.8	0	0.0	1	0.4
Kendiliğinden düşük	2	2.2	4	3.0	2	3.1	8	2.8
Toplam	90	100	131	100	64	100	285	100
Algılanan sağlık durumu								
Çok iyi	8	8.4	11	8.1	11	15.3	30	10.0
İyi	71	74.7	86	63.2	48	66.7	205	67.7
Orta	9	9.5	34	25.0	9	12.5	52	17.1
Kötü	7	7.4	5	3.7	4	5.5	16	5.2
Toplam	95	100	136	100	72	100	303	100

*Kolon yüzdesi

Tartışma

Öğrenim durumu incelendiğinde, kadınların %23.8 lise mezunu, %44.9'u ilköğretim mezunu ve %31.8'i ise herhangi bir okul mezunu değildir (Tablo 1). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 genel sonucuna göre kadınların %60.2'si herhangi bir okul mezunu olmayan, %32.7'si ilköğretim mezunu, %6.9'u ise lise ve üstü öğrenim düzeyinde olduğu sonucu saptanmıştır (5). TNSA 2003'ün verilerine göre kente yaşayan kadınların %19.8'i herhangi bir okul mezunu değil, %51.7'si ilköğretim mezunu, %28.1 ise lise ve üstü öğrenim düzeyinde oldukları belirlenmiştir (5). Araştırma kapsamına alınan kadınların eğitim durumu TNSA kent verilerine göre düşük olduğu görülmektedir. Bu şekilde bir sonucun çıkması, Bingöl'de kadınlara yönelik eğitime daha çok önem verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya alınan kadınların ortalama gebelik sayısı 2.73±1.61, canlı doğum sayısı 2.56±1.48, ölü doğum sayısı 0.06±0.31, istemli düşük sayısı 0.02±0.18 ve kendiliğinden düşük 0.07±0.35 'dir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 verilerine göre ülke genelinde evli kadınlarda ortalama canlı doğum sayısı 2.64, ölü doğum sayısı %4, istemli düşük sıklığı %24, kendiliğinden düşük sıklığı %20 olarak açıklanmıştır (5). Gülbayrak ve arkadaşları Elazığ'da yaptıkları bir çalışmada kadınların ortalama gebelik sayıları %3.14, ortalama canlı doğum sayıları %2.28 olarak bulunmuştur (6). Araştırmada ortalama canlı çocuk sayısı TNSA verileri ile uyumludur. Ölü doğum sayısı, istemli düşük sayısı ile kendiliğinden düşük sayısı TNSA'nın açıkladığı oranlardan daha düşük bulunmuştur. Bunun araştırmanın il merkezinde yapılması ve kırsal kesimin dikkate alınmaması ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Araştırmada ortalama gebelik sayısı Gülbayrak ve arkadaşlarının Elazığ ilinde yaptıkları araştırmadaki veriden düşük, canlı doğum sayısı ise yüksek bulunmuştur.

Aile planlaması yöntemlerinin kullanım durumu incelendiğinde, kadınların %83.2'si herhangi bir aile planlama yöntemini kullandığı sonucu saptanmıştır. (Tablo 2). TNSA 2003 sonuçlarına göre ise; evli kadınların %71'i herhangi bir aile

planlama yöntemini kullandığı sonucu saptanmıştır (5). Araştırmada herhangi bir aile planlama yöntemini kullanma durumu TNSA 2003'e göre daha yüksek düzeyde olması araştırmanın il merkezinde yapılması ve kırsal kesimin dikkate alınmamasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Neriman A. ve arkadaşının Nilüfer Halk Sağlığı Eğitimi ve Araştırma Bölgesinde yaptıkları çalışmada aile planlaması yöntemi kullanma hızı %84.8 olarak bulunulmuştur (7). Bu oran ile çalışmadaki oran birbirine yakındır. Bu da kırsal kesimin dikkate alınmadan sadece kentlerde yapılan çalışmalarda aile planlaması yöntemlerinin kullanma oranların Türkiye geneli ortalamasının bir hayli üstüne çıkabileceğini göstermektedir.

Uydükent Mahallesi Sağlık Ocağı Bölgesi'nde kadınların %60.1'i etkili, %23.1'i ise geleneksel kullanmaktadır. Yöntem kullanan kadınların %21.5'i RİA, %19.8'i kondom, %13.9'u hap, %3'tüp ligasyon, %1.3'ü fitil, %0.6'sı aylık iğne, %23.1'i ise geri çekme yöntemini kullanmaktadır (Tablo2). Gönür L. ve arkadaşları Elazığ Yeni Mahalle Eğitim ve Araştırma Sağlık Ocağı Bölgesinde yaptıkları araştırmada, kadınların %48.3'ü etkili, %51.7'si ise geleneksel yöntem kullandıkları bildirilmiştir (8). TNSA 2003 sonuçlarına göre kadınların %42.5'i etkili, %28.5'i geleneksel yöntem kullandıkları saptanmıştır. Kentel bölgelerde kadınların %21.5'i RİA, %12.1'i kondom, %5.9 tüp ligasyon, %5'i hap, %1,3 ise diğer etkili yöntemleri tercih ettikleri bildirilmiştir (5). Buna göre bölgemizde aile planlaması yöntem kullanma oranı diğer bölgelere göre yüksektir.

Yöntem kullanmayan kadınların büyük bir kısmı çocuk istediği için (%39.6), gebe olduğu için (%16.7) ya da eşi yanında olmadığı için (%14.6) yöntem kullanmadığını ifade etmiştir (Tablo 4). 2003 TNSA verilerine göre yöntem kullanmayan kadınların %33.3'ü gebe kalmasının zor olduğunu, %37.9'u menopoz olduğu için, %1.3'ü eşi istemediği için, %1.7'si dini nedenlerle aile planlaması yöntemi kullanmadıklarını belirtmişlerdir (5). Yöntem kullanmayan kadınların, kullanmama nedenleri arasında sağlık kaygısının yer almaması, bölgede aile planlaması danışmanlığı ile etkili yöntem kullanma oranı yükseltilebileceği düşünülmektedir.

Tablo 8: Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalardaki Aile Planlaması Yöntem Kullanma Durumları

Çalışma	Etkili yöntem kullanma (%)	Toplam Yöntem Kullanma (%)
Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003 (5)	42.5	71.0
Düzce Konuralp (9)	48.8	76.6
Samsun (10)	38.6	70.3
Şanlıurfa Tıfındır (11)	44.1	72.7
Diyarbakır (12)	48.4	-
Isparta Gönen (13)	56.0	78.0
Bursa (7)	48.6	84.8
Edirne (14)	53.8	74.7
İzmir EVKA (15)	42.7	76.4
Düzce İli Kalıcı Konutları 6 No’lu (16)	40.3	65.6
Elazığ Yeni Mahalle (8)	48.3	79.0

Tablo 8 Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda bulunan etkili yöntem ile toplam yöntem kullanma yüzdelerini vermektedir. Bu çalışmalarda etkili yöntem kullanma oranı en yüksek yerin Isparta Gönen olduğu, en düşük yerin ise Samsun olduğu görülmektedir. Tablo 8 incelendiğinde ülkemizde etkili yöntem kullanma sıklığının, ülkenin batısından doğusuna gittikçe ve güneyinden kuzeye gittikçe azaldığı görülmektedir. Çalışmadaki sonuç ise bu duruma uymamaktadır. Bunun nedeni çalışmanın yapıldığı bölgenin il merkezi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Etkili yöntem kullanan kadınların %55.7’si yöntemi kamu sektöründen, %3.7’si özel sektörden temin ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 3). TNSA 2003’e göre ise etkili aile planlaması yöntemlerini kullananların %58’i kamu sektöründe, %40’ı da özel sektörden temin ettikleri sonucu saptanmıştır. Kullanılan yöntemlerin kamu sektöründe temin edilme yüzdesi, araştırma ile TNSA 2003 çok yakın çıkmıştır. Ancak gebeliği önleyici yöntemlerin özel sektörden temin edilme yüzdesi araştırmada çok düşük çıkmıştır. Oranın düşük oluşu katılımcıların ekonomik durumlarının düşük olması sonucuyla meydana gelmiş olabileceği düşünülmüştür.

Yöntem kullanan kadınların %59.2’sinin sağlık ocağı ve AÇSAP merkezinden, %7.1’i hastaneden, %3.5’ü eczanedan, %0.08’i özel muayenehaneden temin ettiklerini belirtirken, %29.4’ü kullandıkları yöntemin herhangi bir yerden temin edilmesinin gerekmediğini belirtmişlerdir (Tablo 3). TNSA 2003 sonuçlarına göre modern yöntem kullanan kadınların %33.2’si sağlık ocağı ve AÇSAP merkezlerinden, %24.5’i devlet hastanelerinden, %24.8’i eczanelerden, %3.9’u özel hastane, %9.4’ü zile doktor, %3.7’si diğer özel yerlerden

temin ettiklerini belirtmişlerdir (4). TNSA 2003’e göre yöntem temin edilen yerlerin başında sağlık ocağı ve AÇSAP merkezi gelmektedir ve bunları eczaneler takip etmektedir. Araştırmada ise yöntem temin edilen yerlerin başında sağlık ocakları ve AÇSAP merkezi gelmektedir ve bunları hastaneler takip etmektedir. Araştırmada yöntem temin edilme yerlerinden sağlık ocağı ve AÇSAP merkezi ile hastanelerin oranının yüksek çıkması, Bingöl ilinde özel sağlık kuruluşlarının olmamasının yanında sağlık ocağı ve AÇSAP merkezindeki hizmetlerin ücretsiz olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmaya alınan kadınların aile planlaması yöntemlerini kullananların büyük bir kısmı ilkököl mezunu (%48) ve okul mezunu olmayanlardan (28.2) oluşmaktadır (Tablo 6). 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık araştırması verilerine göre aile planlaması yöntemlerinin kullananların %47.9’u ilkököl ve %43.3’ü herhangi bir okul mezunu olmayan kişilerden oluşmaktadır (5). Araştırmada yöntem kullananların çoğunun ilkököl mezunu olmaları TNSA ile uyumludur. Ancak okul mezunu olmayanların oranı TNSA 2003’e göre düşük çıkması araştırmanın il merkezinde yapılmış olması ve kırsal kesimin dikkate alınmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak; Bingöl İli Uydukent Sağlık Ocağı Bölgesinde “15–49” yaş kadınının aile planlaması yöntemi kullanımı son yıllarda etkili bir şekilde artmasına rağmen yeterli bir düzeye ulaşamamıştır. Bu nedenle birinci basamak çalışanları ile basın yayın organları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğini içeren etkili bir eğitim ve hizmet sunumu sayesinde modern aile planlaması yönteminin kullanımını artıracaktır.

Kaynaklar

- 1- T.C Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Ulusal Aile Planlaması Hizmet Rehberi 1. Ankara, 1995.
- 2- S. Mayda A, Arslan T, Bozkurt H, Dedeli İ, Özkan M. Düzce İli Kalıcı Konutlar Bölgesinde 15-49 Yaş Arası Kadınlarda Yöntem Kullanma Oranları ve Tercih Nedenleri. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005, 4 (5)
- 3- B.Babadağılı, S.Şahin. Sakarya Doğum ve Çocuk Bakımevi ile SSK İzmit Hastanesi’nde Doğurganlık Dönemin

- 4- Kadınların Aile Planlaması ve Danışmanlığı Konusunda Bilgi ve Tutumlarının Karşılaştırılması. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi Cilt:1, Sayı:2, (2006)
- 4- Yavuz C.I., Günay O. Kocaeli İli Arslanbey Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Sosyo Demografik Özellikleri, Doğum Kontrol Yöntemi Kullanma ve Aile Planlaması Hizmetlerinden yararlanma Durumlarının İncelenmesi, Kocaeli Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. 2004, Kocaeli.

- 5- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. Ankara.
- 6- Gülbayrak C, Açık Y, Deveci S.E. Elazığ İl Merkezinde İki Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Üreme Sağlıkları. Sağlık ve Toplum Dergisi. Yıl:14. Sayı:2, Nisan Haziran 2004
- 7- Aydın N, Aytekin H. Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Bölgesinde yaşayan 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanma durumları, doğurganlık özellikleri ve bunları etkileyen etmenler. Sağlık ve Toplum Dergisi. 2006, 16 (1): 70-76
- 8- Güngör L., Güngör Y., Açık Y. Elazığ Yeni Mahalle Eğitim ve Araştırma Sağlık Ocağı Bölgesinde Sunulan Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. F.Ü Sağlık Bilimler Dergisi 2003, 17(4), 267-271
- 9- Mayda A S, Yakalı G., Eriman M. Düzce İli Konuralp Bölgesindeki 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntem kullanma durumları ve yöntem kullanma nedenleri. Sağlık ve Toplum Dergisi. 2004, 12 (1): 67-72
- 10- DüNDAR C, Süren C, Ordulu F, Kaynar E, Peşken Y., Samsun il merkezinde 15-49 yaş evli kadınlarda aile planlaması yöntemi kullanma durumu ve etkileyen faktörler. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül Diyarbakır Kongresi Kitabı 1; 2002. p.163-165.
- 11- Şimşek Z. Kurçer M A, Ersin F, Gözükara F, Kayahan M. Şanlıurfa Tıfındır Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması hakkındaki bilgileri ve yöntem kullanımını etkileyen faktörler. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül Diyarbakır, Kongre Kitabı 1; 2002. p. 176-179.
- 12- Karaçomak Z, Ertem M, Ceylan A, Saka G. Diyarbakır Şehitlik Sağlık Ocağı Bölgesin' de kadınların aile planlaması kullanma sıklıkları ve bunu etkileyen faktörler. 9.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2-6 Kasım Ankara, Kongre Kitabı 2004. p.222.
- 13- Öztürk M, Kişioğlu N, Çakmak A. Isparta Gönende kadınların aile planlaması uygulamaları ve etkileyen faktörler. Sağlık ve Toplum Dergisi. 199; (2):17-21.
- 14- Tokçu B, Eskiocak M, Ekuklu D, Saltık A. Edirne İl Merkezinde 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemleri konusundaki bilgi düzeyleri ve yöntem kullanma oranları. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 28 Eylül Diyarbakır, Kongre Kitabı 1; 2002 . p. 180-184.
- 15- Ceber Türkistanlı E, Mermer G, Yıldız F. Evka 4 Nolu Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 yaş arası evli kadınların aile planlaması yöntem kullanma durumları. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-28 Eylül Diyarbakır, Kongre Kitabı 1; 2002. p.169-171.
- 16- S. Mayda A, Arslan T, Bozkurt H, Dedeli İ, Özkan M. Düzce İli Kalıcı Konutlar Bölgesinde 15-49 Yaş Arası Kadınlarda Yöntem Kullanma Oranları ve Tercih Nedenleri. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005, 4 (5)